

Біляєв О. О.,
*асистент кафедри цивільного
права Національного юридичного
університету
імені Ярослава Мудрого*

ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ, ЗАПОДІЯНОЇ ВНАСЛІДОК ЗДІЙСНЕННЯ СПОРТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Закон України «Про фізичну культуру і спорт» (далі – Закон), що є основним нормативно-правовим актом в сфері спорту визначає спорт як діяльність суб'єктів сфери фізичної культури і спорту, спрямовану на виявлення та уніфіковане порівняння досягнень людей у фізичній, інтелектуальній та інших підготовленостях шляхом проведення спортивних змагань та відповідної підготовки до них. Спорт може бути класифікований за декількома критеріями, визначеними Законом: 1) за суб'єктним складом спортсменів на дитячий спорт, дитячо-юнацький спорт, резервний спорт, спорт вищих досягнень, професійний спорт, спорт ветеранів фізичної культури і спорту, спорт ветеранів війни, олімпійський спорт, неолімпійський спорт, службово-прикладний та військово-прикладний спорт, спорт осіб з інвалідністю тощо; за видами спорту, які в свою чергу поділяються на групи: олімпійські види спорту – види спорту, включені до програми Олімпійських ігор; неолімпійські види спорту - види спорту, не включені до програми Олімпійських ігор; види спорту осіб з інвалідністю - види спорту, включені до програм Паралімпійських і Дефлімпійських ігор, та види спорту, не включені до програм Паралімпійських і Дефлімпійських ігор, у яких беруть участь особи з інвалідністю.

Вважаємо, що Закону бракує ще одного критерію класифікації: розподілу видів спорту за ступенем небезпеки. Такий розподіл надасть можливість по-перше запровадити систему обов'язкового страхування самих учасників та організаторів змагань, а по-друге застосовувати належний правовий механізм відшкодування шкоди в разі її заподіяння третім особам.

Здебільшого види спорту пов'язані з підвищеною рухливою активністю (за виключенням шахів, шашок тощо). Така активність, як наслідок, призводить до високого ступеню ризику одержати травму самому спортсмену, в результаті чого витрати на лікування лягають або на нього самого, або на спортивну організацію, в складі якої спортсмен перебуває. Однак існує велика кількість видів спорту, за якими ризику заподіяння шкоди життю, здоров'ю та майну виникають і для третіх осіб, що можуть бути і вболівальниками, які прийшли на змагання і звичайними особами, що опинилися випадково поруч з місцем проведення змагань.

Так, у 2023 р. Алеш Лопрайз під час перегонів вантажівок на ралі

Дакар-2023 наїхав на вболівальника, що знаходився на трасі на одній зі спецділянок. Внаслідок травм італійський турист помер. У 2012 р. в Ірландії під час перегонів автомобіль врізався у натовп глядачів, в результаті чого двоє загинуло, а трьох було поранено. У 2017 р. в Миколаївській області чоловік намагався перетнути ділянку траси, втім потрапив під колеса гоночного автомобіля і загинув.

Питання відповідальності у правовідносинах між спортсменами та спортивними організаціями є більш врегульованими завдяки договірній природі їх виникнення. На відміну від цього, при заподіянні шкоди третім особам природа відповідальності має позадоговірний характер і має регулюватися положеннями глави 82 Цивільного кодексу України.

Втілений в положення ст. 1166 ЦК України принцип генерального делікту є загальновідомим та походить ще з часів Цивільного кодексу Франції (відомому також як кодекс Наполеона), за яким в ст. 1382 будь-яка дія людини, яка заподіює шкоду іншій, зобов'язує того, з вини кого ця шкода настала, до відшкодування збитків. Принцип генерального делікту знайшов своє широке застосування і в сучасній судовій практиці, яка вже досить тривалий час будується саме на необхідності встановлення складу цивільного правопорушення як єдиної умови для притягнення особи до відповідальності за заподіяння шкоди.

Водночас, законодавство передбачає цілу низку випадків, коли заподіяння шкоди, хоча і вважається протиправним, проте до відповідальності за цю шкоду притягується особа, в діях якої частина елементів складу цивільного правопорушення відсутня. Одним з таких випадків є заподіяння шкоди джерелом підвищеної небезпеки за положеннями ст. 1187 ЦК України.

Законом не надається класифікація видів спорту за ступенем їх небезпечності для самого спортсмена та третіх осіб. На наш погляд за зазначеним критерієм всі види спорту варто розмежовувати як такі:

- 1) що мають мінімальний ступінь небезпеки, є здебільшого статичними (шахи, кіберспорт, шашки та ін.);
- 2) що мають середній рівень небезпеки (деякі види легкої атлетики, водних видів спорту, командних спортивних ігор та ін.);
- 3) що мають високий або максимальний рівень небезпеки, здебільшого пов'язані із використанням спортсменами різноманітних спортивних снарядів, обладнання, технічних пристроїв, зброї, тварин і т.п. (VELO-, автомобільний, кінний, спорт з використанням плавальних засобів, стрілецькі види спорту та ін.).

Останні об'єднує неможливість здійснення повного контролю над засобами, що використовуються для досягнення спортивного результату.

З цивільно-правової точки зору, зазначені види спорту варто розглядати в якості джерела підвищеної небезпеки.

Поняття джерела підвищеної небезпеки на рівні закону (легальна дефініція) закріплено в ст. 1187 ЦК, відповідно до якої під джерелом підвищеної небезпеки розуміють діяльність, пов'язану з використанням,

зберіганням або утриманням транспортних засобів, механізмів та обладнання, використанню, зберіганням хімічних, радіоактивних, вибухо- і вогнебезпечних та інших речовин, утриманням диких звірів, службових собак та собак бійцівських порід тощо, що створює підвищену небезпеку для осіб, які цю діяльність здійснюють, та інших осіб.

Основні ознаки джерела підвищеної небезпеки також наведено у п. 4 постанови Пленуму ВС «Про практику розгляду судами цивільних справ за позовами про відшкодування шкоди» від 27.03.1992 р. № 6, відповідно до якого «джерелом підвищеної небезпеки належить визнавати будь-яку діяльність, здійснення якої створює підвищену ймовірність заподіяння шкоди через неможливість контролю за нею людини, а також діяльність з використання, транспортування, зберігання предметів, речовин й інших об'єктів виробничого, господарського чи іншого призначення, які мають такі ж властивості».

Цей перелік не є вичерпним, оскільки завдяки постійному розвитку науки й техніки з'являються нові об'єкти, поводження з якими може створювати підвищену ймовірність заподіяння шкоди. При вирішенні питання про можливість віднесення діяльності до джерела підвищеної небезпеки, необхідно з'ясувати наявність його характерних ознак, серед яких неможливість повного контролю з боку людини; наявність шкідливих властивостей; велика ймовірність завдання шкоди.

Суди не завжди вдаються до досліджень питання щодо віднесення діяльності до джерела підвищеної небезпеки при заподіянні шкоди в результаті наявності суб'єктів сфери спорту в якості її заподіювачів. Так, за рішенням Старобільського районного суду Луганської області 03 липня 2012 р. у справі № 1230/1228/12 шкода смертю була заподіяна чоловіку позивача, яка разом зі своєю сім'єю, та друзями знаходилася на відпочинку в районі проведення змагань біля обладнаної на території Підгорівської сільської ради траси, де проводився 5-й етап Чемпіонату України по автомобільному кросу. Сім'я розташувалася поряд із трасою, де проходили змагання, у місті відведеному організаторами змагань та працівниками міліції. З траси вилетів автомобіль одного з учасників змагань, який заїхав на палатку де вони відпочивали при цьому завдав смертельних ушкоджень. Суд, в своєму рішенні не дослідив питання віднесення діяльності, пов'язаною з організацією спортивних змагань до джерела підвищеної небезпеки, а керувався виключно статтями 1166, 1167 ЦК України. Такий підхід, хоча і не призвів до порушень принципу справедливості прийнятого рішення на користь позивача, однак, на наш погляд, не відбулося визначення належної правової кваліфікації підстав заподіяння і, відповідно, відшкодування завданої шкоди.

Вважаємо, що при заподіянні шкоди третім особам, в результаті здійснення спортивної діяльності за видами спорту, що мають високий або максимальний рівень небезпеки відшкодування має відбуватися виключно після дослідження можливості кваліфікації такої діяльності в якості джерела підвищеної небезпеки.